

AKADEMSKA MISAO – BEOGRAD
EDePro – ENGINE DESIGN AND PRODUCTION - BEOGRAD

Milosav Ognjanović
Nenad Kolarević
Miloš Stanković

REDUKTORI
TURBOVRATILNIH MOTORA
Priručnik za konstrukciju i ispitivanja

Beograd, 2024

REDUKTORI TURBOVRATILNIH MOTORA

Priručnik za konstrukciju i ispitivanja

Autori:

Dr Milosav Ognjanović, *profesor emeritus*, Mašinski fakultet Beograd

Dr Nenad Kolarević, *vanredni profesor*, Mašinski fakultet Beograd

Dr Miloš Stanković, *naučni saradnik*, Inovacioni centar Mašinskog fak. Beograd

Recenzenti:

Dr Božidar Rosić, *redovni profesor*, Mašinski fakultet Beograd

Dr Vojislav Miltenović, *redovni profesor*, Mašinski fakultet Niš

Dr Siniša Kuzmanović, *redovni profesor*, Fakultet tehničkih nauka Novi Sad

Dr Blaža Stojanović, *redovni profesor*, Fakultet inženjerskih nauka Kragujevac

Izdavači:

Akadska misao, Beograd i EDePro – Engine design and Production, Beograd

* Zajedničko izdanje po ugovoru broj 0626001-24 (AM), 7613/2024 (EDEPRO) od 26. 6. 2024. godine.

Tiraž:

200 primeraka

Štamarija:

Grafoprint, Gornji Milanovac

ISBN 978-86-6200-013-2

Mesto i godina izdanja:

Beograd, 2024.

PREDGOVOR

Izvori mehaničke energije kao što su gasne turbine, mogu biti izuzetno visoke snage pri ekstremno visokoj brzini rotacije. Ova snaga može biti iskorišćena tek ako se smanji brzina rotacije i dovede u prihvatljive granice. Reduktori zasnovani na principu sprezanja zubaca zupčanika su gotovo jedino prihvatljivo rešenje za ovu svrhu. Njihov rad u području ekstremno visokih brzina prati niz fenomena i specifičnih pojava koje moraju biti identifikovane, iznađena specifična konstrukcijska rešenja i eksperimentalno verifikovana sa aspekta ispravnosti rada, radnog veka i pouzdanosti u radu.

U firmi EDePro (Engine Design and Production) Beograd, u skladu sa potrebama i mogućnostima, razvili smo više konstrukcijskih rešenja reduktora turbovratilnih motora snage 200 – 300 kW sa ulaznim brojem obrtaja 40000 - 60000 o/min i izlaznim brojem obrtaja 6000 – 2500 o/min, koji su prikazani u ovoj knjizi. U inovativnom smislu, ova konstrukcijska rešenja uglavnom podrazumevaju odgovarajuća unapređenja konstrukcija reduktora sa manjim iskorakom u oblast novih principa rada. Konstrukcijska unapređenja se u prvom redu odnose na smanjenje mase i gabarita (Lightweight design), ostvarivanje uslova za rad reduktora sa ekstremno visokom brzinom rotacije uz raspoloživi tehnološki nivo za realizaciju. Jedan broj ovih konstrukcijskih rešenja je izrađen, izvedena su odgovarajuća ispitivanja, a rezultati sa analizama prikazani su u tekstu. Ispitivanja su izvedena korišćenjem laboratorijskih instalacija koje su razvijene i izrađene za ovu svrhu.

U realizaciji ovog višegodišnjeg poduhvata, osim autora ove knjige, ušestvovala su kolege, inženjeri i proizvodni radnici firme EDePro uključujući i proizvodnu firmu „Metalac“ iz Indije, kao i „Zupčanik“ iz Ade. Autori im se najiskrenije zahvaljuju na angažovanju i pomoći u realizaciji brojnih konstruktorskih, proizvodnih i eksperimentatorskih zadataka i poslova.

Beograd, juna 2024

Autori

S A D R Ž A J

1.	Zupčasti prenosnici ekstremno visokih brzina rotacije	1
1.1.	Koncepcijska i konstrukcijska rešenja	2
1.2.	Radna opterećenja i režimi rada	8
1.3.	Specifičnosti zupčanika	10
1.4.	Dinamika sprezanja zubaca i vibracije reduktora	18
1.5.	Specifičnosti ležaja za visoke brzine rotacije	24
1.6.	Podmazivanje i hlađenje prenosnika	32
1.7.	Unutrašnji otpori ulja u prenosniku	44
1.8.	Stepen iskorišćenja	47
1.9.	Spoljašnje zagrevanje prenosnika	50
1.10.	Ispitivanje prenosnika	51
1.11.	Pouzdanost prenosnika	57
2.	Planetarni reduktori	63
2.1.	Konstrukcijsko rešenje	64
2.2.	Unutrašnji otpori i stepen iskorišćenja	68
2.3.	Nosivost, radni vek i pouzdanost	76
2.4.	Dinamička stabilnost	82
3.	Reduktori sa fiksnim osama	85
3.1.	Konstrukcijska rešenja	85
3.2.	Unutrašnji otpori i toplotni bilans	104

3.3.	Ispitivanje pod opterećenjem	111
3.4.	Nosivost, radni vek, pouzdanost	117
3.5.	Dinamička stabilnost i vibracije	124
4.	Reduktori turbopropelernih motora	127
4.1.	Nesaosni reduktor sa paralelnim granama	128
4.2.	Diferencijalni planetarni reduktor	135
4.3.	Dvostepeni planetarni reduktor	147
4.4.	Kombinovani fiksno – planetarni reduktor	151
4.5.	Reduktori sa fiksnim osama i paralelnim granama	155
4.6.	Poređenje prikazanih konstrukcijskih rešenja	160
5.	Vratilo slobodne turbine	163
5.1.	Funkcija i granični uslovi	163
5.2.	Konstrukcijsko rešenje	166
5.3.	Dinamička stabilnost	169
5.4.	Podmazivanje i hlađenje	176
5.5.	Alternativna konstrukcijska rešenja	182
6.	Završna razmatranja	183
7.	Zaključak	193
8.	Literatura	195
9.	Prilog – A : Proračun planetarnog motornog reduktora	203
10.	Prilog – B : Proračun koaksijalnih reduktora sa fiksnim osama	213
11.	Prilog – C : Proračun reduktora turbopropelernih motora	233
12.	Prilog – D : Transmisija bespilotnog helikoptera	285